

LIBRIS

We know
books

Jean Daniélou

Sfinții păgâni
ai Vechiului Testament

Prefață de
Thierry-Marie Courau

Traducere din limba franceză de
Miruna Tătaru-Cazaban

Spandugino

Cel care l-ai izbăvit pe Avraam din necredința strămoșilor lui, l-ai făcut moștenitor al lumii (Fc. 12), și i-ai arătat pe Hristosul Tău (In. 8, 56), Care l-ai rânduit arhieru al cultului Tău pe Melchisedec (Fc. 14, 18), Care pe mult încercatul Tău slujitor Iov l-ai arătat biruitor asupra șarpelui, inițiatorul răului [...].

Pentru toate acestea slavă Ție, Stăpâne Atoatețitorule!”

CUPRINS

<i>Notă asupra traducerii</i>	7
<i>Prefață la noua ediție</i>	9
<i>Cuvânt-înainte</i>	17
Introducere	25
Abel	47
Enoh	61
Danel	77
Noe	91
Iov	111
Melchisedec	129
Lot	137
Regina din Saba	145
Concluzii	155
<i>Apendice. Prefața Constituțiilor apostolice</i>	165

Introducere

Nu există mântuire decât prin Hristos. Așadar, nu există sfințenie decât în Hristos. Și cum Hristos nu poate fi despărțit de Biserică, trupul Lui, nu există mântuire decât în Biserică. Și nu există sfințenie decât prin Biserică. Toate acestea trebuie stabilite de la început, pentru a evita orice echivoc. Prea mulți oameni pun astăzi creștinismul pe același plan cu religiile. Creștinismul nu face parte din istoria religiilor. Nu este o religie printre alte religii. El este o revelație și un eveniment cu care sunt confrunțați oamenii aparținând tuturor religiilor.

Dar, pe de altă parte, există oameni care nu l-au cunoscut pe Hristos pentru că au trăit înainte de El sau pentru că nu a ajuns până la ei cunoașterea Lui, și care au fost mântuiți. Iar unii dintre ei au fost sfinți. Acest lucru ne este predat în egală măsură de Scriptură și de Tradiție. Ei nu sunt mântuiți de religiile de care aparțineau, pentru că Buddha, Zoroastru și Mahomed nu mântuiesc. Dacă au fost mântuiți, au fost mântuiți de Hristos, singurul care mântuiește și

singurul care sfințește. Și dacă au fost mântuiți, aceasta s-a datorat faptului că au aparținut Bisericii, deoarece nu există mântuire în afara Bisericii.

Suntem, așadar, obligați să conchidem că domeniul lui Hristos și cel al Bisericii se întind dincolo de limitele revelației explicite a lui Hristos și de întinderea vizibilă a Bisericii. Au existat în toate timpurile și în toate țările oameni care au crezut în Hristos fără să-L cunoască și care au aparținut „în mod nevăzut Bisericii văzute”¹. Această învățătură, care este cea a întregii tradiții antice, a fost sintetizată de Sfântul Augustin, pe care nu-l putem bănuși de o prea mare îngăduință față de păgânism: „Singurul motiv pentru care au fost scrise Sfintele Scripturi înainte de venirea Domnului este prevestirea venirii Sale și prefigurarea Bisericii, adică a poporului lui Dumnezeu, reprezentat de toate neamurile, acesta fiind trupul Său. La el se adaugă și se socotesc toți sfinții trăitori în această lume înainte de venirea Sa. Ei au crezut, atunci, că va veni, așa cum noi credem, acum, că a venit”². Și în alt loc: „Așadar, două cetăți, una a păcătoșilor, alta a sfinților, se construiesc de la începutul neamului omenesc până la sfârșitul lumii”³.

¹ Formula îi aparține Monseniorului Ch. Journet, *L'Église du Verbe Incarné. Essai de théologie spéculative*, I, Desclée de Brouwer, Paris, 1941, p. 46.

² Augustin, *De catech. rud.*, 3 (*Prima cateheză. Inițiere în viața creștină*, ed. bilingvă, trad. de George Bogdan Țăra, introd. de Lorenzo Perrone, ed. îngrijită de Cristian Bădiliță, Polirom, Iași, 2002).

³ *Ibid.*, 19 (trad. rom., p. 117).

Este important să observăm că această pregătire a venirii lui Hristos nu e doar a lui Israel. Autorii precizează întotdeauna că Vechiul Testament este despre pregătirea venirii lui Hristos. Or, în Vechiul Testament nu este vorba despre Israel decât odată cu capitolul 11 din Geneză. Tot ceea ce este anterior retrasează istoria religioasă a umanității înainte de Israel. Și această istorie este cea care ne interesează în mod special aici. Ar trebui, așadar, să spunem, pentru a fi corecți, că Vechiul Testament ne descrie pregătirea venirii lui Hristos mai întâi prin legământul cosmic, la care se referă primele capitole privitoare la omenirea păgână, și apoi prin legământul mozaic.

Aș vrea să precizez în această introducere în ce constau, la nivelul legământului cosmic, prima revelație a Dumnezeuului Celui viu și credința prin care omul aderă la ea. Într-adevăr, este vorba despre credință, după cum o arată Epistola către Evrei referitor la Abel, Enoh și Noe, personaje aparținând epocii care ne interesează. Ne vom referi, pe rând, pentru aceasta, la Vechiul Testament, la Noul Testament, la Părinții Bisericii, la teologii medievali, la teologii post-tridentini, la istoricii moderni ai religiilor, pentru a desprinde o Tradiție comună.

Biblia este istoria marilor lucrări, *mirabilia*, înfăptuite de Dumnezeu în cosmos și în istorie. Încă de la început, ea ne aduce în prezența unui Dumnezeu care intervine în istoria

umană. Întruparea va apărea drept punctul culminant al acestei lucrări. Dar întruparea începe odată cu originile lumii. Putem spune că aceasta este afirmația fundamentală care îl opune pe Dumnezeu biblic celor mai multe dintre filosofii profane, fie că ne referim la cea a lui Çankara, Plotin sau Spinoza. Iar a afirma intervenția lui Dumnezeu în lume este primul obiect al credinței.

Astfel se revelează Dumnezeu. Or, la nivelul la care ne situăm noi, această lucrare a lui Dumnezeu se exercită în mod fundamental în cosmos. Primele capitole din Geneză au ca obiect cunoașterea lui Dumnezeu prin intermediul revelației cosmice. Trăsăturile Dumnezeului Celui viu care ne apar în acest mod se referă, mai întâi, la faptul că El este creator. Minunile creației atestă puterea Lui, fiind hierofanii. Ceea ce va surveni de-a lungul întregii Scripturi: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu”, va afirma Psalmul 18, 1. Autorul Cărții lui Iov, amintindu-și de faptul că eroul său este un păgân, nu va face nicio referire la marile lucrări ale lui Dumnezeu din istoria lui Israel și va descrie doar puterea pe care o arată lucrarea Sa în cosmos. Cântarea celor trei tineri (Daniel 3, 52-88) va sintetiza această liturghie cosmică în care este celebrată slava lui Dumnezeu.

Însă Dumnezeu nu se manifestă la acest nivel, doar în ipostaza Celui care creează, ci și drept Cel care încheie un legământ. Noțiunea caracteristică Dumnezeului biblic, cea

de *berith*¹, nu apare odată cu legământul mozaic, ci cu legământul lui Noe, care se referă la fidelitatea lui Dumnezeu în ordine cosmică. Ceea ce ne îndreptățește să vorbim despre un legământ cosmic. Acest legământ este foarte prezent în capitolele 8 și 9 din Geneză: „Iată, Eu închei legământul Meu cu voi, cu urmașii voștri” (Gen. 9, 9). Obiectul legământului este făgăduința lui Dumnezeu de a respecta ordinea cosmosului: „De acum, cât va trăi pământul, semănatul și seceratul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea nu vor mai înceta!” (Gen. 8, 22) Acest legământ este veșnic și irevocabil (9, 16). Este vorba despre un legământ universal, care se referă la întreaga umanitate (Gen. 9, 16). El are ca memorial și ca taină curcubeul: „Va fi deci curcubeul Meu în nori și-l voi vedea, și-Mi voi aduce aminte de legământul veșnic dintre Mine și pământ și tot sufletul viu din tot trupul ce este pe pământ!” (Gen. 9, 16)

Prin acest legământ, Dumnezeul biblic își arată una dintre caracteristicile Lui esențiale: fidelitatea (*emet*). Tocmai pentru că Dumnezeu este fidel, omul se poate baza pe regularitatea ciclurilor anotimpurilor. Aceasta nu se sprijină, pentru omul biblic, pe determinismul legilor naturale, ci pe fidelitatea Dumnezeului Celui Viu. Nu există nicio istorie naturală, există doar o istorie sfântă. Iar această fidelitate a lui Dumnezeu în ordine cosmică apare atât de evidentă,

¹ Vezi *infra*, p. 102 (cap. Noe).

încât va fi, pentru israeliți, garanția fidelității Lui în ordine istorică. Tocmai pentru că Yahve „a întărit în ceruri adevărul Său”, Israel este îndreptățit să aștepte ca El să respecte făgăduința încheiată cu David (Ps. 88, 1-7).

În sfârșit, Dumnezeu apare și la nivelul revelației cosmice ca fiind Cel care judecă, adică Cel a cărui sfințenie este incompatibilă cu păcatul. Această judecată este exprimată de potop, eveniment cosmic ce distruge lumea păcătoasă. Ea arată, în același timp, și realitatea păcatului în cadrul primului legământ. Căci, dacă acesta este angajamentul luat de Dumnezeu, el cuprinde și obligațiile omului, referitoare, în mod fundamental, la viața biologică: ele privesc respectul față de viață și transmiterea ei (Gen. 9, 5-8). Sunt denumite uneori și „preceptele lui Noe”, despre care evreii considerau că li se aplică și păgânilor. Ele arată că lumea păgână nu este lipsită de lege¹ și, prin urmare, nici de păcat. Ei considerau, astfel, că Dumnezeu se manifestă în lume nu doar prin lucrarea Lui în cosmos, ci și prin exigențele impuse conștiinței. Dumnezeul care apare aici este Cel care răsplătește binele și pedepsește răul.

Vechiul Testament întrevedea problema revelației cosmice doar pentru generațiile care l-au precedat pe Avraam. Odată cu acesta, neamurile sunt socotite ca „necunoscându-L

¹ Vezi C.H. Dodd, *New Testament Studies*, Manchester University Press, Manchester, 1953, pp. 138-139.

pe Dumnezeu”. Dar odată cu Noul Testament se pune o altă problemă. Mesajul lui Hristos se adresează tuturor, în egală măsură: evreilor și păgânilor. Este proclamat caracterul universal al chemării la mântuire. Acest lucru nu putea să nu ridice problema situației păgânilor care îl precedaseră pe Hristos. Nu erau ei, la fel ca evreii, deja chemați la mântuire? Dacă idolatria lor ar fi fost vinovată, aceasta înseamnă că ei L-ar fi putut cunoaște pe Dumnezeu. Dar în ce ar consta această cunoaștere?

După cum ne puteam aștepta, Sfântul Pavel, apostolul neamurilor, este cel care a ridicat cel dintâi o astfel de problemă. Textele în care a abordat-o, Epistolele și Faptele Apostolilor, sunt de primă importanță pentru cercetarea noastră. Ele aduc, de altfel, o confirmare strălucită a ceea ce am spus până aici. Pavel afirmă în aceste texte, în nenumărate rânduri, existența unei revelații permanente a lui Dumnezeu prin intermediul cosmosului, adresate tuturor oamenilor. El mai spune că acestei revelații exterioare i se adaugă revelația interioară a conștiinței. Și – lucru capital pentru noi – asimilează situația păgânilor, contemporani cu el, cu aceea a umanității de dinainte de Avraam.

Două fragmente din Faptele Apostolilor trebuie să ne rețină, mai întâi, atenția. Primul este discursul adresat păgânilor din Listra, care, văzându-i pe Pavel și pe Barnaba făcând minuni, îi socotesc a fi Zeus și Hermes și doresc să le aducă o